

روان‌شناسی اجتماعی آموزش و پرورش

مباحثی در حوزه روان‌شناسی کلاس درس

تالیف

ای. بیباد

ترجمه

دکتر حسین کارشکی

سید نادر آزاد صفت

علی سوری

انتشارات آوای نور

تهران-۱۳۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه	بآباد، الیساواى. Y abad, Elisha.
عنوان و نام پدیدآور	روان شناسی اجتماعی آموزش و پرورش مباحثی در حوزه روان شناسی کلاس درس/ ای بیباد؛ ترجمه حسین کارشکی، نادر آزادصفت، علی سوری.
مشخصات نشر	تهران: آواى نور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۳۶۰ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۲۳۹-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیبپا
یادداشت	عنوان اصلی: . of the classroom The social psychology
یادداشت	کتابنامه ص ۳۴۲ - ۳۶۰.
موضوع	کلاسداری -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع	Social: -- Classroom management aspects
موضوع	معلمان -- روابط با شاگردان -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	Psychological aspects -- Teacher-student relationships
شناسه افزوده	کارشکی، حسین، ۱۳۵۳ -
شناسه افزوده	آزادصفت، نادر، ۱۳۶۷ -
شناسه افزوده	سوری، علی، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره	LB۱۳۰۱۳۹۵۳۰۱۳ / ۲۹ پ/
رده بندی دیویی	۳۷۱/۱۰۲۴:
شماره کتابشناسی ملی	۴۴۳۵۰۹۲:

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ / دورنگار: ۶۶۴۸۰۸۸۲

روان‌شناسی اجتماعی آموزش و پرورش

مباحثی در حوزه روان‌شناسی کلاس درس

تالیف: ای. بیباد

ترجمه: حسین کارشکی - سید نادر آزادصفت - علی سوری

ناشر: انتشارات آواى نور

صفحه آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ: اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۲۳۹-۶

قیمت ۲۶۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

پیشگفتار ۷

بخش اول: روان‌شناسی اجتماعی کلاس درس ۹

فصل ۱: کلاس درس به‌عنوان یک محیط اجتماعی ۱۱

فصل ۲: انگیزش اجتماعی، نیازهای دانش‌آموزان و عزت‌نفس ۲۵

فصل ۳: نقش (های) معلم ۴۳

بخش دوم: سنجش اجتماعی در کلاس درس ۶۱

فصل ۴: ساختار اجتماعی و جامعه‌سنجی در کلاس درس ۶۳

فصل ۵: اندازه‌گیری جو کلاس درس ۷۹

بخش سوم: تعامل معلم - یادگیرنده و اثرات انتظار معلم ۱۰۷

فصل ۶: "پیگمالیون در کلاس درس" انتظارات معلم و سوگیری معلم ماهیت پژوهش‌های

"پیشگام" ۱۰۹

فصل ۷: رفتار متفاوت معلمان در کلاس درس ۱۳۳

فصل ۸: پدیده‌ی نورچشمی معلم ۱۶۱

بخش چهارم: مدیریت کلاسی ۱۸۱

فصل ۹: مدیریت کلاس: سابقه‌های تاریخی و روش معاصر ۱۸۳

فصل ۱۰: تنبیه و مدیریت مؤثر مشکلات مربوط به نظم و انضباط ۲۰۵

فصل ۱۱: تحلیل رفتاری مشکلات رایج در مدیریت کلاسی ۲۲۱

بخش پنجم: رفتار غیر کلامی در کلاس ۲۴۷

فصل ۱۲: مفاهیم و مسائل اساسی در پژوهش‌های مربوط به رفتارهای غیر کلامی ۲۴۹

فصل ۱۳: رفتار غیر کلامی دانش‌آموزان ۲۶۵

فصل ۱۴: رفتار غیر کلامی معلم‌ها ۲۷۵

بخش ششم: آموزش و تغییر دانش‌آموزان ۲۹۹

فصل ۱۵: آموزش دانش‌آموزان ۳۰۱

فصل ۱۶: تغییر و اصلاح رفتار دانش‌آموزان ۳۱۹

منابع ۳۴۱

پیشگفتار

به باور گتزلز تا دوره‌های اخیر (دهه ۱۹۹۰)، آموزش و پرورش از حوزه‌های توجه پژوهشگران و نظریه پردازان روان‌شناسی اجتماعی خارج بوده است. اما این امر به معنی اهمیت پایین آموزش و پرورش از دید روان‌شناسان اجتماعی نیست. کلاس، مدرسه، روابط معلم و یادگیرنده، روابط چندگانه دیگر موجود در مدرسه، روابط مدرسه با نهادهای اجتماعی دیگر و ساختارهای کلان جامعه، مستلزم کنش‌ها و فرایندهای اجتماعی است که اهمیت آن از گذشته مورد توجه کنش‌گران تربیتی، اجتماعی و روان‌شناختی بوده است. انسان موجودی اجتماعی است و آموزش این موجود هم بدون رجوع به روش‌ها و مداخلات اجتماعی مرتبط امکان‌پذیر نیست. فرایند آموزش و تدریس در سطح خرد و کلان، ماهیتا اجتماعی محسوب می‌شود. همه ما به مدرسه پا گذاشته ایم و در آنجا آموزشی دریافت کرده ایم که به وسیله جامعه فراهم شده و جامعه وجود آن را ضروری تشخیص داده و برای آن هزینه کرده است. لذا لازم است به طور علمی مورد بررسی قرار گیرد. به باور نویسندگان کتاب پیش رو، مدرسه یک نهاد اجتماعی مهم محسوب می‌شود. هدف اصلی آن "تعلیم دادن" و "آموزش دادن" به نسل جوان و آماده‌سازی دانش‌آموزان برای تبدیل شدن به یک "شهروند" خوب و مفید است. معلمان نقش دوگانه‌ای را ایفا می‌کنند. معلمان، نقش تعلیم‌دهنده و افزایش‌دهنده قابلیت‌های شناختی و در عین حال، نقش اجتماعی‌کننده را ایفا می‌کنند، موضوع کتاب پیش رو، روان‌شناسی اجتماعی کلاس درس و آموزش و پرورش است. تلاش بر این بوده که به معلمان کمک شود، فرایندها و نیروهای اجتماعی حاکم بر نظام‌های خرد آموزشی شامل کلاس درس و مدرسه را بهتر بشناسند، نسبت به ابعاد روانی اجتماعی نهان و آشکار در تعاملات دانش‌آموز - معلم آگاهی پیدا کنند، و بهتر بتوانند کلاس درس را مدیریت کنند.

علیرغم اهمیت قابل توجه روان‌شناسی اجتماعی آموزش و پرورش، آثار کمی در این حوزه در داخل و حتی خارج کشور وجود دارد. مهم‌ترین و از جهاتی تنها اثر موجود، کتاب "روان‌شناسی اجتماعی آموزش و پرورش"، اثر فلدمن، ترجمه کریمی (۱۳۷۳) است. در برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها و تربیت معلم و برنامه‌های تربیت دبیری نیز این حوزه مهم مورد غفلت واقع شده است. خوشبختانه یکی از دروس دوره کارشناسی علوم تربیتی، روان‌شناسی اجتماعی تعلیم و تربیت است. با این وجود، اهمیت مبانی اجتماعی رفتار و فرایندهای روان‌شناختی پژوهش‌ها و مداخلات متعددی را به دنبال داشته است. ظهور حیطه‌های کاربردی روان‌شناسی اجتماعی، گسترش تحقیقات متعدد در حوزه شناخت اجتماعی، اهمیت توجه و پژوهش و عمل در این حیطه را بیشتر کرده است. امید است تلاش‌های گسترده‌ی صورت گرفته در حوزه روان‌شناسی اجتماعی در داخل کشور به مدد بزرگانی چون دکتر کاردان، دکتر

کریمی و دکتر فکوهی در ترجمه و تالیف آثار ارزشمندی در زمینه روان‌شناسی اجتماعی و تاسیس انجمن روان‌شناسی اجتماعی، سر‌آغازی بر توجه به حوزه‌های مختلف آن و به خصوص روان‌شناسی اجتماعی آموزش و پرورش باشد.

کتاب حاضر سعی کرده برخی از حوزه روان‌شناسی اجتماعی آموزش و پرورش که ارتباط بیشتری با کلاس درس دارد مورد بررسی قرار دهد. بخش اول کتاب ضمن معرفی کتاب، قلمرو کلی روان‌شناسی اجتماعی کلاس درس را مطرح می‌کند. بخش دوم، روشهای اندازه‌گیری اجتماعی کلاس درس را پیشنهاد می‌کند، در ادامه در بخش سوم: تعامل معلم - یادگیرنده و اثرات انتظار معلم با تأکید بر پدیده انتظارات معلم و سوگیری معلم، رفتار افتراقی معلمان در کلاس درس و پدیده نورچشمی معلم مورد توجه قرار می‌گیرد. مدیریت کلاسی، رفتار غیر کلامی در کلاس درس، پرورش و تغییر رفتار یادگیرندگان نیز در فصول چهارم تا ششم مورد توجه قرار گرفته است.

کتاب از جمله کتابهای کمیاب در این زمینه است که توسط یکی از مطرح‌ترین انتشارات دنیا منتشر شده است. ترجمه اولیه اکثر فصول توسط آقای نادر آزاد و علی سوری از روان‌شناسان توانمند و جوان و آینده دار صورت گرفته است. تلاش زیادی شده ترجمه مناسبی صورت گیرد و مطالب ترجمه شده، همان مطالب نوشته شده توسط نویسنده باشد. برخی مثالها و مصادیق به شکل محدودی تغییر کرده است. امید است این اثر مورد توجه استادان و معلمان، کارشناسان و پژوهشگران حوزه آموزش و پرورش، علوم تربیتی، روانشناسی و تربیت معلم قرار گیرد. این اثر همچنین می‌تواند به عنوان یک منبع درسی و یا کمک درسی مورد استفاده استادان و دانشجویان در دروس روان‌شناسی اجتماعی تعلیم و تربیت و روان‌شناسی اجتماعی دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی قرار گیرد. خود را بی‌نیاز از توصیه‌ها و پیشنهادات استادان، پژوهشگران، دانشجویان و معلمان گرامی نمی‌دانیم و مشتاقانه پذیرای نقطه نظرات هستیم (kareshki@um.ac.ir).

حسین کارشکی

دانشیار روان‌شناسی تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد

